

Σάββας Στρούμπος

**“Η αρχαία τραγωδία προσπαθεί να δημιουργήσει ενεργούς
και σκεπτόμενους πολίτες”**

Κωνσταντίνα Δρακουλάκου

23/08/2022

Οι "Πέρσες" του Αισχύλου σε σκηνοθεσία Σάββα Στρούμπου θα παρουσιαστούν την Τετάρτη 24 Αυγούστου στις 9 μ.μ. στο θέατρο του Κάστρου Καλαμάτας, σε συνεργασία με το ΔΗ.Π.Ε.ΘΕ. Καλαμάτας.

Πρόκειται για την πρώτη τραγωδία που αντλεί τη θεματολογία της από ιστορικά γεγονότα (και μάλιστα μόνο κατά οκτώ χρόνια προγενέστερα από την παρουσίασή της στο κοινό) καθώς πραγματεύεται την οδύνη των Περσών όταν πληροφορούνται για τη συντριπτική ήττα τους στη Σαλαμίνα, μάχη στην οποία είχε λάβει μέρος ο ίδιος ο συγγραφέας. Συχνά αναφερόμενη ως «αντιπολεμική» η τραγωδία του Αισχύλου στέκεται κριτικά απέναντι σε κάθε είδους υπεροψία και επεκτατισμό σεβόμενη τον θρήνο των ηττημένων και αποδοκιμάζοντας την αλαζονεία των νικητών.

Για την παράσταση πραγματοποιήθηκε πολύμηνο εργαστήριο εστιασμένο στην αρχαία τραγωδία σύμφωνα με τον τρόπο δουλειάς και προετοιμασίας της Ομάδας Σημείο Μηδέν και του σκηνοθέτη Σάββα Στρούμπου. Συμμετέχουν έξι ηθοποιοί. Όλοι αποτελούν τον χορό, μέσα από τον οποίο αναδύονται τα πρόσωπα του έργου.

«Όταν με τους συνεργάτες μου δουλεύουμε πάνω στην αρχαία τραγωδία, με συγκλονίζει πάντα το τι απασχολούσε τους αρχαίους τραγικούς και, από μία άποψη, την κοινωνία της αρχαίας Αθήνας. Είναι φοβερό το πού και το πώς κινούνταν η σκέψη τους, ο προβληματισμός τους, η αγωνία τους», μας λέει ο Σάββας Στρούμπος.

Τον ρωτάω τι μήνυμα θα ήθελε να πάρει ο θεατής, φεύγοντας από την παράσταση. «Πιστεύω ότι η τραγωδία δεν απευθύνεται απλώς στο μυαλό του κάθε θεατή. Θα έλεγα ότι θέλει να επηρεάσει τη βούληση, το

απαύγασμα, αν μπορώ να πω, της συνειδητής στάσης του απέναντι στη ζωή, ώστε να σκέφτεται και να πράττει ελεύθερα, μέσα, δηλαδή, από την αρχαία έννοια του ατομικού και συλλογικού αυτοπεριορισμού» απαντά. Και συνεχίζει: Δεν θα ήθελα να εκφράσω ένα συγκεκριμένο μήνυμα που θα πρέπει να προσλάβει ο κάθε θεατής. Είμαι σίγουρος ότι εφόσον ένα άτομο συνδεθεί με την παράσταση, θα μπορέσει με τη φαντασία και την πνευματικότητά του να μεταπλάσει το υλικό της θεατρικής πράξης στα ανάλογα μηνύματα που εμείς προσπαθούμε να επικοινωνήσουμε μέσα από την παράσταση».

Μετά το τέλος της περιοδείας των “Περσών” θα πάνε με την “Αντιγόνη” στην Κύπρο. Τον Νοέμβριο θα παρουσιάσουν για δεύτερο κύκλο παραστάσεων την “Αναφορά για μια Ακαδημία” του Φραντς Κάφκα στο Θέατρο Άττις – Νέος Χώρος και τον Φεβρουάριο στην Εναλλακτική σκηνή της Λυρικής, το έργο του Σάμιουελ Μπέκετ “Όχι Εγώ”.

Οι «Πέρσες» του Αισχύλου είναι ένα εξαιρετικό κείμενο με φράσεις πολύ σημαντικές που μπορεί κανείς να σκεφτεί και να στοχαστεί. Ποιο είναι το αγαπημένο σας σημείο, από τους «Πέρσες» και γιατί;

“Οι γυναίκες κι οι γονείς μετρούν τις μέρες – κι οι μέρες δεν έχουν μετρημό, σ’ αυτή την άλαλη του τρόμου προσμονή”

“Αυτή ’ναι η μοίρα των Περσών, με αρχαία εντολή θεών: τειχών καταστροφές, αρμάτων ταραχές και πόλεων ερημώσεις. “

Θεωρώ τις παραπάνω φράσεις από την πάροδο των Περσών στην εξαιρετική μετάφραση του Γιώργου Μπλάνα, όχι απαραίτητα τις “αγαπημένες μου”, αλλά φράσεις – κλειδιά για τη βαθύτερη κατανόηση της συγκεκριμένης τραγωδίας. Από τη μία έχουμε την “άλαλη του τρόμου προσμονή” των ανθρώπων που έχουν μείνει πίσω και περιμένουν τα νέα από το ανθρωποσφαγείο της Σαλαμίνας, από την άλλη έχουμε τη βαθιά διάβρωση των Περσών από το δίπολο πόλεμος – και – εξουσία· με σύγχρονους όρους από το δίπολο ιμπεριαλισμός – και – μιλιταρισμός. Όσο οι Πέρσες αρνούνται να κοιτάξουν κατάματα την πανωλεθρία που υφίστανται στη Σαλαμίνα, όσο αρνούνται να λειτουργήσουν αναστοχαστικά και αυτοκριτικά, μετασχηματίζοντας την αλαζονικά φιλοπόλεμη στάση τους, η μόνη διέξοδος από αυτή την “άλαλη του τρόμου προσμονή” είναι ο άνευ όρων και ορίων θρήνος. Ωστόσο, ο Αισχύλος δεν διακωμωδεί τους χειρότερους εχθρούς της Αθήνας.

Αντιθέτως, τους αντιμετωπίζει κριτικά, τονίζοντας με οξύτατο τρόπο το αδιέξοδο στο οποίο τους οδηγεί η αμετακίνητη στάση τους. Από αυτό το αδιέξοδο εκπορεύεται η τραγική ύλη, η τραγική διάσταση της τραγωδίας, μήτρα του παροξυσμικού θρήνου των Περσών.

Γιατί, όμως, ο Αισχύλος οδηγεί τα πράγματα στην κατεύθυνση αυτή; Όχι για να γράψει ένα αντιπολεμικό έργο, πόσο μάλλον ένα πατριωτικό ορατόριο. Με τα υλικά της ποίησης και την αμεσότητα της θεατρικής τέχνης προειδοποιεί αγωνιώντας, καθώς οι συμπολίτες του έχουν αρχίσει να υιοθετούν τα χαρακτηριστικά των Περσών, εγκαταλείποντας τις δημοκρατικές αρχές και αξίες: υποκινούν διαρκώς νέους πολέμους, καταπιέζοντας πληθυσμούς, για να αυξήσουν τη δύναμη και την υπεροχή τους. Ο Αισχύλος δεν εισακούστηκε. Η καταστροφή επήλθε. Οι καλλιτέχνες είναι πολύ ευαίσθητοι δέκτες των δονήσεων των καιρών. Ένα έργο τέχνης είναι κάτι περισσότερο από μια μορφή διασκέδασης.

Δυόμισι χιλιάδες χρόνια μετά τη συγγραφή του συνεχίζει να δονεί και σήμερα τους πάντες με την δύναμή του. Τι μήνυμα θα θέλατε να πάρει ο θεατής, φεύγοντας από την παράσταση;

Όταν με τους συνεργάτες μου δουλεύουμε πάνω στην αρχαία τραγωδία, με συγκλονίζει πάντα το τι απασχολούσε τους αρχαίους τραγικούς και, από μία άποψη, την κοινωνία της αρχαίας Αθήνας. Είναι φοβερό το που και το πώς κινούνταν η σκέψη τους, ο προβληματισμός τους, η αγωνία τους. Πιστεύω ότι η τραγωδία δεν απευθύνεται απλώς στο μυαλό του κάθε θεατή. Θα έλεγα ότι θέλει να επηρεάσει τη βούληση, το απαύγασμα, αν μπορώ να πω, της συνειδητής στάσης του απέναντι στη ζωή, ώστε να σκέφτεται και να πράττει ελεύθερα, μέσα, δηλαδή, από την αρχαία έννοια του ατομικού και συλλογικού αυτοπεριορισμού. Την ίδια στιγμή, η παραπάνω διαδικασία υλοποιείται με όρους υψηλής ποίησης, κειμενικής και σκηνικής, προσπαθεί, με άλλα λόγια, να ενεργοποιήσει τις αισθήσεις των θεατών, να ωθήσει την πρόσληψή τους πέρα από το επιφανειακό ή και το αυτονόητο.

Δεν θα ήθελα να εκφράσω ένα συγκεκριμένο μήνυμα που θα πρέπει να προσλάβει ο κάθε θεατής. Είμαι σίγουρος ότι εφόσον ένα άτομο συνδεθεί με την παράσταση, θα μπορέσει με τη φαντασία και την πνευματικότητά του να μεταπλάσει το υλικό της θεατρικής πράξης στα ανάλογα

μηνύματα που εμείς προσπαθούμε να επικοινωνήσουμε μέσα από την παράσταση.

Πώς προέκυψε η συνεργασία σας με τον Θεόδωρο Τερζόπουλο και τι αποκομίσατε από αυτή;

Η συνεργασία με τον Τερζόπουλο και το Άττις ξεκίνησε πριν από ακριβώς είκοσι χρόνια και συνεχίζεται δυναμικά και δημιουργικά. Από αυτή την άποψη δεν αποκόμισα ένα μονάχα στοιχείο. Θα μπορούσα να πω ότι εντόπισα την εστία θεατρικής πράξης και στοχασμού που αναζητούσα, μέσα από την οποία ζυμώθηκε ο δικός μου τρόπος να αντιλαμβάνομαι την τέχνη του θεάτρου ως στάση ζωής. Η μέθοδος εργασίας του Τερζόπουλου, με την οποία ζυμωνόμαστε καθημερινά και εξελίσσουμε, είναι ένας απαιτητικότατος και την ίδια στιγμή ιδιαίτερα απελευθερωτικός τρόπος εκπαίδευσης των ηθοποιών. Το πρώτο άτομο με το οποίο ήρθα σε επαφή από το Θέατρο Άττις ήταν η Σοφία Μιχοπούλου, στα εργαστήρια της οποίας συμμετείχα ως φοιτητής στη δραματική σχολή. Επρόκειτο για μια αποκαλυπτική εμπειρία που δεν θα πάψω να την έχω μέσα μου.

Το ιστορικό αυτό ντοκουμέντο μιλάει για την αλαζονεία ενός έθνους, την αξία της ελευθερίας του ατόμου και τη δικαιοσύνη. Είμαστε ελεύθεροι στις μέρες μας και πόσο;

Επί της ουσίας είμαστε “ελεύθεροι” να επιλέξουμε το κανάλι που θα δούμε στην τηλεόραση, το πώς θα “σερφάρουμε” στο ίντερνετ, τα προϊόντα που θα καταναλώσουμε στο σούπερ μάρκετ, το κόμμα που θα ψηφίσουμε κάθε τέσσερα χρόνια. Ως άτομα μετατρεπόμαστε, δηλαδή, σε ένα τρομακτικό τρίπτυχο: τηλεθεατές, καταναλωτές, ψηφοφόροι. Ένα τρίπτυχο που καμία σχέση δεν έχει με την αρχαϊκή έννοια περί δημοκρατίας και ελευθερίας.

Από κάθε άποψη, όμως, είμαστε υπεύθυνοι για τις πράξεις μας, για τις επιλογές μας και τον τρόπο που στεκόμαστε απέναντι στη ζωή. Βλέπετε, δεν είναι τυχαίο που όλοι οι μεγάλοι ποιητές και στοχαστές από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας μάς προκαλούν να αναλάβουμε την ευθύνη της δημιουργίας των όρων της ζωής μας ατομικά και συλλογικά, κοινωνικά και πολιτικά. Η αρχαία τραγωδία προσπαθεί να δημιουργήσει ενεργούς και σκεπτόμενους πολίτες, σε ετοιμότητα να αναλάβουν με τόλμη την πλήρη ευθύνη της ζωής τους. Ετοιμοπαράδοτες λύσεις ή και

εγγυήσεις δεν υπάρχουν. Από αυτή την άποψη είμαστε μέσα στο τοπίο της τραγωδίας, καθώς προσπαθούμε να βρούμε το μέτρο χωρίς έξωθεν καθοδήγηση, μέσα από τις δυνατότητες και τις αντιφάσεις της ίδιας της ανθρωπότητάς μας. Η μεγάλη ποίηση, όπως αυτή του Αισχύλου, δεν καταναλώνεται. Μας προκαλεί να βαδίσουμε στο δρόμο της χειραφέτησης. Πάνω απ' όλα πρόκειται για μια πνευματική διαδρομή.

Μας καλεί να αντλήσουμε και πολλά διδάγματα...

Πολλές φορές σκέφτομαι ότι μέσα σε αυτές τις συνθήκες του γενικευμένου αποπροσανατολισμού που ζούμε, η ανθρωπότητα δεν "διδάσκεται" από την Ιστορία. Παρ' όλα αυτά, δεν μπορούμε να ζούμε ως άνθρωποι λοβοτομημένοι, χωρίς παρελθόν, χωρίς ιστορική μνήμη, χωρίς ρίζες. Ο άνθρωπος ή και ο λαός που αρνείται τις ρίζες του, επί της ουσίας, αρνείται να αντικρίσει την προοπτική στη ζωή του, και πιο συγκεκριμένα, τη χειραφετητική προοπτική. Ο Αισχύλος προειδοποιεί αγωνιώντας. Γιατί το κάνει; Γιατί βλέπει το αναπόφευκτο της επερχόμενης καταστροφής. Εμείς βλέπουμε τους "Πέρσες" ως τραγωδία που εκτυλίσσεται μέσα στο τοπίο της Νέμεσης, τη στιγμή, δηλαδή, της θεϊκής οργής και τιμωρίας. Σε αντίστοιχη στιγμή δεν βρισκόμαστε και ως ανθρωπότητα σήμερα, εδώ και τώρα; Η επαπειλούμενη οικολογική καταστροφή, ο πυρηνικός όλεθρος, η ενεργειακή και οικονομική κρίση, όλα αυτά είναι διαστάσεις μιας βαθύτατα δομικής κρίσης που θα τη χαρακτηρίζα ανθρωπολογική. Πρέπει κατεπειγόντως να επιλέξουμε: Ή θα είμαστε ελεύθεροι ή θα είμαστε ήσυχoi, όπως λέει ο Θουκυδίδης.

Το βιβλίο "Αισχύλου: Πέρσες" κυκλοφορεί από τις εκδόσεις «Κοβάλτιο» και περιλαμβάνει τη μετάφραση της τραγωδίας – η οποία αποτέλεσε το κείμενο για την παράσταση. Θέλετε να μας πείτε δύο λόγια γι' αυτό;

Η μετάφραση των "Περσών" έγινε από τον Γιώργο Μπλάνα κατόπιν παραγγελίας δικής μας. Πριν τη διαδικασία δημιουργίας της μετάφρασης και πριν την έναρξη των προβών συζητήσαμε αρκετά, θα έλεγα ότι επικοινωνήσαμε αλληλεπιδρώντας με πολύ γόνιμο τρόπο. Όταν τελικά πήραμε τη μετάφραση στα χέρια μας, οι ηθοποιοί κι εγώ αισθανθήκαμε ότι έχουμε κοντά μας έναν στιβαρό συνοδοιπόρο στα δύσβατα μονοπάτια της Αισχύλεια τραγωδίας. Με αφορμή την πρεμιέρα και την περιοδεία της παράστασής μας, η μετάφραση κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις

“Κοβάλτιο”. Πρόκειται για έναν μικρό, αλλά πολύ ανήσυχο και δραστήριο εκδοτικό οίκο. Από την άποψη αυτή υπάρχει μια συγγένεια με την Ομάδα Σημείο Μηδέν.

Έχετε σκηνοθετήσει πολλές παραστάσεις με την Ομάδα Σημείο Μηδέν. Αυτό δείχνει ότι έχετε βρει την χρυσή τομή στη συνεργασία σας. Ποιο είναι το μυστικό συστατικό για την επιτυχημένη πορεία σας;

Δεν ξέρω αν η πορεία της Ομάδας και η δική μου είναι “επιτυχημένες” ή όχι, και, μάλλον δεν είμαι ο καταλληλότερος να το πω. Αυτό που θα μπορούσα, όμως, να πω είναι ότι προσπαθούμε να βαδίσουμε με γνώμονα κάποιες συγκεκριμένες αρχές και αξίες. Η επιμονή στη συλλογικότητα, στην κοινότητα των καλλιτεχνών. Το εργαστηριακό πνεύμα. Η έμφαση στην τέχνη του ηθοποιού. Η αποδοχή της ρίζας και της ιστορικότητας, η αίσθηση, δηλαδή, ότι εκκινούμε από μια συγκεκριμένη παράδοση την οποία δεν αντιλαμβανόμαστε τουριστικά ή φολκλορικά, αντιθέτως, αναπτύσσουμε μια δημιουργική και δυναμική σχέση μαζί της, ενίοτε ρηξιακή αλλά πάντα γόνιμη.

Ξεχωρίζετε κάποιο έργο που σας δυσκόλεψε;

Κάθε έργο με το οποίο καταπιανόμαστε προϋποθέτει μια εκ νέου κατάβαση στον πυρήνα του υλικού, διαδικασία διόλου εύκολη. Από κάθε άποψη πάντως, πιστεύω ότι ένα έργο τέχνης γεννιέται μέσα από την αναμέτρηση με τη δυσκολία και τα αδιέξοδα που γεννά αυτή η διαδικασία.

Θα παροτρύνετε νέα άτομα να ασχοληθούν με το θέατρο και την τέχνη γενικότερα;

Μονάχα υπό την προϋπόθεση τα άτομα αυτά να αγαπούν βαθιά την τέχνη του θεάτρου και την τέχνη γενικότερα και να είναι αποφασισμένα να δουλέψουν σκληρά. Το καλλιτεχνικό ταξίδι είναι πολύ πλούσιο, πολύ περιπετειώδες και γοητευτικό, αλλά είναι εσωτερικό, κατά βάση πνευματικό. Πρόκειται για μια διαδικασία που αγνοεί τους τρέχοντες νόμους μιας παραγωγής ή την τρέχουσα αντίληψη περί καριέρας. Χρειάζεται μεγάλη ευαισθησία, ενσυναίσθηση και εσωτερική ησυχία για να το αφουγκραστεί κανείς.

Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση του ελληνικού θεάτρου στο διεθνές τοπίο;

Η Ελλάδα, μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μεταξύ Ασίας, Βαλκανίων και Ευρώπης, είναι σταυροδρόμι πολιτισμών και παραδόσεων. Το στοιχείο αυτό προσδίδει αρκετές ιδιαιτερότητες στους Έλληνες καλλιτέχνες, αν και η επικράτηση του μεταμοντερνισμού τα τελευταία χρόνια έτεινε να εξαλείψει τα ιδιαίτερα αυτά χαρακτηριστικά. Για να μπορέσει ο πλούτος και η πολυφωνία της θεατρικής ζωής της χώρας μας να αποκτήσει έναν πραγματικά διεθνή χαρακτήρα, χρειάζεται να γίνουμε πιο εξωστρεφείς, ωστόσο αυτό δεν είναι κάτι εύκολο.

Τα σχέδια σας για το μέλλον;

Μετά το τέλος της περιοδείας των “Περσών” θα πάμε με την “Αντιγόνη” στην Κύπρο. Τον Νοέμβριο θα παρουσιάσουμε για δεύτερο κύκλο παραστάσεων την “Αναφορά για μια Ακαδημία” του Φραντς Κάφκα στο Θέατρο Άττις – Νέος Χώρος και τον Φεβρουάριο στην Εναλλακτική σκηνή της Λυρικής, το έργο του Σάμιουελ Μπέκετ “Όχι Εγώ”.